

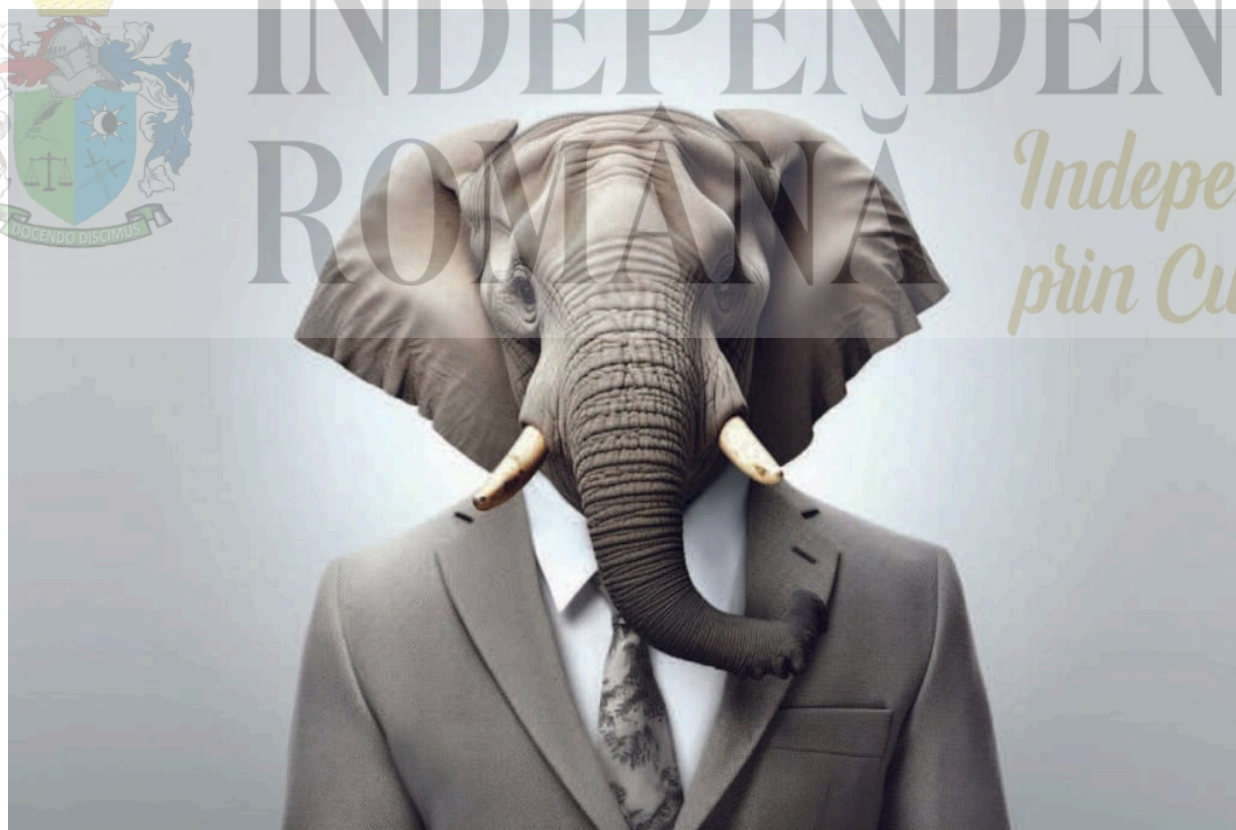
Dacă în domeniul artelor grafice sensul general al termenului „calc” este de „copie, imitație”, în lingvistică reprezintă unul dintre procedeele uzitate în vocabular și frazeologie. Specialiștii disting în acest sens mai multe tipologii: calculul lexical (rău de mare, după fr. mal de mer), gramatical (a omori timpul, după fr. tuer le temps), frazeologic (a pune în scenă, după fr. mettre en scene). Calculul lingvistic (sau calchiera) se dovedește astfel un instrument indispensabil pentru a umple lacunele dintr-o limbă aflată în plin proces de definire a propriei identități lingvistice. În plus, ne dorim cu această ocazie să dezvăluim și capcanele de înțelegere a unor expresii celebre, repetate în mod obsesiv, în afara sensului lor corect și adevărat, etimologic.

1. A face anticameră sau... antecameră? Perechea antecameră- anticameră provine din confuzia prefixelor anti- și ante-. Cele două prefixe au origini și sensuri diferite. Ante- este prefix neologic de origine latină și exprimă „anterioritatea” spațială (ca în antebraț) sau temporală (că în antevorbitor). Prefixul anti- este de origine grecească, având la bază prepoziția cu sensurile „contra, împotriva”, dar și „în fața”, „în loc de” (ca în antinevralgic, antiseptic, antisocial). De aceea, expresia a face anticameră (din fr. faire antichambre și it. fare anticamera) se impune ca forma corectă, nu antecameră, cu sensul următor: „a aștepta mult și nejustificat înainte de a fi primit de o persoană care ocupă un post înalt”.

De amintit că a circulat la noi în secolul 18 forma învechită antișambră, ceea ce explică împrumutul din franceză. Nici cuvântul antecameră nu trebuie ignorat, deoarece acesta este folosit strict în domeniul tehnic și conform DEX reprezintă un „compartiment al camerei de combustie a unui motor în care se injectează combustibilul și începe arderea; cameră de precombustie”.

INDEPENDENȚA
ROMÂNIA
*Independența
prin Cultură*

2. A avea memorie de... Destul de numeroase sunt și expresiile calchiate, pe care unii vorbitori le întrebuințează greșit, ca în cazul locuțiunii verbale „a avea o memorie de elefant”, care nu înseamnă „a fi înzestrat cu o extraordinară ținare de minte”, ci „a fi ranchiunos, a nu uita un rău pe care ți l-a făcut cineva”. Expresia din franceză, „avoir une mémoire d'éléphant”, reține însă sensul principal, asociat cu memoria excelentă, întrucât pachidermul are reputația de a avea cel mai mare creier dintre toate animalele terestre, cântărind în jur de 5 kg.

Un amplu studiu efectuat în Kenya pe elefanții africani (*Loxodonta africana*) a venit să confirme afirmația de mai înainte, demonstrându-se că elefanții nu trec nimic cu vederea. Este vorba, în special, de relațiile din comunitatea lor, bazate pe un sistem de comunicare socială extrem de complex, putând fi recunoscute peste o sută de apeluri ale altor mamifere din aceeași rasă, chiar dacă au trecut ani de zile de când nu le-au mai auzit. Iar dacă vreun om le provoacă un rău, după ani de zile elefanții își amintesc de acel lucru și se răzbună, aparent fără motiv. De aici și sensul figurat preluat și păstrat în limba română. Propunem, deci, pentru oamenii cu memorie excelentă utilizarea expresiei „memorie de savant”.

3. Lacrimi de crocodil O adevărată curiozitate lingvistică, zoologică și medicală o reprezintă „lacrimile de crocodil”. Expresia se folosește când este vorba despre un om fățarnic, care se preface că își compătimește semenul, căruia i-a pricinuit un rău. Sintagma provine de la un basm egiptean despre Crocodilul de Nil (*Crocodylus niloticus*), recunoscut pentru metoda perfectă de a-și ademeni prada. Această reptilă șireată scoate niște sunete asemănătoare plânsului omului sau scâncetului de copil. Cei cuprinși de milă aleargă spre ascunzătoarea crocodilului, spre a da o mână de ajutor presupusei victime. Doctorul neuropatolog de origine rusă F. A. Bogorad a constatat că, în timp ce crocodilul își devorează prada, când o mestecă și o înghite, secreția lacrimală se produce concomitent cu actul de devorare. Medicul a observat că persoanele care capătă o paralizie facială a musculaturii faciale, plângând fără să vrea în timpul mesei, au acest simptom încetățenit în terminologia medicală: „lacrimi de crocodil”. Rinichii reptilelor (broaștele țestoase, iguanele, șerpii de mare), familie din care face parte și crocodilul, sunt mai puțin perfecționați decât ai mamiferelor.

De aceea, pentru îndepărtarea excesului de sare din organism, la reptile s-au dezvoltat niște glande care secretă soluții de sare, așezate chiar lângă ochii crocodilului. Când ele sunt foarte solicitate, dau impresia că aceste reptile ar plânge cu lacrimi amare. Și literatura universală ne-a prezentat destule exemple în acest sens, începând cu Iuda, Iago sau Tartuffe... Shakespeare se referă frecvent la acest termen în *Othello*, Actul IV, Scena I, în care Othello se convinge că soția sa îl înșeală: „Dèmon, dèmon/ Din plânsul lor de-ar zămisli, pământul,/ Din orice strop s-ar naște-un crocodil”. (trad. Ion Vinea)

4. Cu surle și tobe! A crescut foarte mult în rândul vorbitorilor utilizarea expresiei „cu surle și trâmbițe”, în loc de corecta zicală din vechime „cu surle și tobe”. Expresia, în forma aceasta, este un pleonasm evident, deoarece atât surla, cât și trâmbița sunt instrumente de suflat. Expresia își are originile în obiceiul după care erau întâmpinați soldații la întoarcerea de pe front. Ei erau așteptați cu sunete onorifice, rezultate din suflatul în surle și de bătaia tobelor. “Eu unul n’amu crezut nici odată că guvernul va face asemenea greșeli, căci l’amu presupusu destul de inteligent spre a ști că ditatura se ie eru nu se cere, și că se ie cu atâtu mai puțin periclu cu câtu se va face fără tobe și

surle”. (Ziarul Romănul, 1-4 aprilie 1863)

5. Nici musca să nu se audă! Liniște! Să nu se audă musca! Este una dintre greșelile cel mai des întâlnite. Putem spune “Liniște! Să se audă musca!”, dacă vrem să cerem să fie atât de liniște, încât să se audă bâzâitul unei muște în zbor. Am putea spune, de asemenea: “Liniște! Să nu se audă nici musca”, în contextul în care cererea este una fermă, exagerată și nu se dorește să se audă absolut niciun sunet. Originea solicitării des întâlnite în mediul de învățământ o regăsim în expresia franceză *entendre une mouche voler* (a auzi o muscă în zbor). „Deoarece vocea lui M. Leuwen era foarte slabă, s-ar fi putut auzi o muscă zburând prin cameră în timp ce vorbea”. (Stendhal, vol. Lucien Leuwen, 1834)

6. Verba volant, scripta manent...

Acest proverb antic care provine dintr-un discurs al senatorului Caius Titus în fața senatului roman, indică prudența în scris, deoarece, în timp ce cuvintele sunt ușor de uitat, scrierile pot constitui întotdeauna documente de netăgăduit. Pe de altă parte, dacă se dorește stabilirea unui consens, este mai bine să se pună „negru pe alb” și să se acționeze cu fapte, decât să se recurgă la acorduri verbale care sunt ușor de contestat „a posteriori”. Aplicat într-un context juridic, înseamnă că, dacă oamenii doresc să stabilească un acord formal, este mai bine să îl pună în scris, pentru a evita disputele care pot apărea în urma unui acord verbal.

Deși, în timp, s-a generalizat utilizarea acestui dicton ca argument al superiorității scrisului (care rămâne), asupra perisabilității inevitabile a ideilor transmise doar pe cale orală, trebuie remarcat faptul că acest proverb a avut inițial un sens total opus. Într-o perioadă în care majoritatea oamenilor erau analfabeți, zicerea indica faptul că vorbele zburau din gură în gură și permiteau ca mesajul să circule (cuvinte înaripate), în timp ce înscrisurile rămâneau, fixe și nemișcate, greu de răspândit.

În cartea *Istoria lecturii* (1996), Alberto Manguel reamintește că multă vreme, încă de la începuturile scrisului, s-a practicat cititul cu voce tare, și de aceea dictonul clasic trebuie înțeles în contextul inițial: „(dictonul) a fost conceput ca laudă a cuvântului, care are aripi și poate să zboare, în comparație cu cuvântul scris, așezat tăcut pe pagină, inert, mort. Confruntat cu un text scris, cititorul are datoria să împrumute vocea lui literelor tăcute, scripta, și să le permită să devină, cu sensul delicatei distincții biblice, *verba, cuvinte vorbite, deci spirit*”. (Editura Nemira, 2011)

Florentin Streche